

Szarota, Tomasz

Polska w świetle badań opinii publicznej na Zachodzie (1939-1953)

Przegląd Historyczny 65/3, 505-514

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Polska w świetle badań opinii publicznej na Zachodzie (1939—1953)

Artykuł niniejszy ma charakter ściśle materiałowy, a jego zadaniem jest wprowadzenie do warsztatu naukowego określonego typu źródła, niemal zupełnie pomijanego w badaniach historycznych. Autor nie rości sobie pretensji do analizy wartości i przydatności wyników sondaży opinii publicznej i oceny wiarygodności uzyskanych tą drogą informacji. Nie ulega wątpliwości, że podobnie jak każde źródło historyczne, także i ten materiał wymaga nie tylko krytycznej analizy, ale również konfrontacji ze źródłami innego typu. Wydaje się jednak, że całkowity brak zainteresowania wynikami sondaży trudno uznać za objaw uzasadniony, tym bardziej, że w konkretnych badaniach materiał ten może okazać się bardziej precyzyjnym źródłem poznania np. stanu świadomości niż choćby niejeden przekaz pamiętnikarski. Sądzić należy, że brak prób włączania materiałów sondażowych w naszej historiografii spowodowany jest po części późnym powstaniem w kraju polskiego Ośrodka Badania Opinii Publicznej¹. Przyznamyśmy, że odpowiednie instytucje zorganizowano tuż po wojnie w Czechosłowacji i na Węgrzech². Przypuszczać należy, że przyszłe pokolenia historyków z wielkim pożytkiem sięgną po publikowane, a tym bardziej nie publikowane dziś na bieżąco, wyniki sondaży, przeprowadzonych w Polsce u schyłku lat pięćdziesiątych.

Prezentowany w dalszym ciągu materiał zaczerpnięty został z dwu wydawnictw książkowych: „Public Opinion 1935—1946” (w opracowaniu Hadleya Cantrila i Mildreda Strunka)³ i „Jahrbuch der öffentlichen Meinung 1947—1955” (w opracowaniu Elisabeth N o e l l e i Ericha Petera N e u m a n n a)⁴ oraz z dwu czasopism: francuskiego „Sondages”⁵

¹ Początkowo przy Polskim Radio istniała tylko komórka przeprowadzająca badania nad recepcją nadawanych audycji, z czasem przekształciła się ona w Redakcję Studiów i Oceny Programu. Od 1958 r. równolegle działała komórka badania opinii publicznej, zaś w 1964 r. powstał przy Komitecie do Spraw Radia i Telewizji wspólny Ośrodek Badania Opinii Publicznej i Studiów Programowych. Zachowane w zespole akt Ministerstwa Informacji i Propagandy dokumenty świadczą o tym, że pierwsze koncepcje powołania podobnej instytucji w Polsce pochodzą z 1946 r. (informację zawdzięczam doc. dr Krystynie K e r s t e n o w e j).

² Wyniki niektórych sondaży obu tych ośrodków publikowane były także w wydawnictwach specjalistycznych na Zachodzie. O działalności ośrodka czechosłowackiego por. C. A d a m e c, D. P o s p i s i l, M. T e s a r, *What's Your Opinion? A Year Survey of Public Opinion in Czechoslovakia*, Prague 1947.

³ Princeton, New Jersey, Princeton University Press 1951, 4°, ss. 1191. Wydawnictwo przynosi zestaw wyników sondaży, przeprowadzonych w latach 1936—1946 w 16 krajach przez 23 instytuty i ośrodki demoskopii.

⁴ Allensbach am Bodensee, Verlag für Demoskopie, wyd. II 1958, ss. 412. Wydawnictwo zawiera odpowiedź na 2176 pytań zadanych społeczeństwu zachodnioniemieckiemu w latach 1947—1955. Dalsze tomy dotyczą: roku 1957, lat 1958—1964 i 1965—1967 (ostatni, jaki był mi dostępny).

⁵ Pismo ukazuje się w Paryżu od 1938 r. W Polsce posiadamy niekompletne roczniki (od 1947).

i amerykańskiego „The Public Opinion Quarterly”⁶. Ramy chronologiczne podyktowane zostały przede wszystkim dostępnością w Polsce odpowiednich publikacji. Data 1953 zamyka w chwili obecnej po prostu szereg sondaży, do których aktualnie udało mi się dotrzeć, a które dotyczą okresu wojny i pierwszych lat Polski Ludowej. Od października 1956 r. poczynając sprawy polskie stały się przedmiotem nowego zainteresowania zagranicznych ośrodków badania opinii publicznej, ich omówienie wymaga jednak znacznie szerszej kwerendy, niż ta, jaką można przeprowadzić na miejscu. Pominęliśmy problem stosunku opinii publicznej na Zachodzie do sprawy kształtu powojennej wschodniej granicy państwa polskiego. Zdaniem naszym, na szczególną uwagę zasługują publikowane w tym artykule wyniki badania opinii publicznej w Niemczech Zachodnich z lat 1948—1953. Ukazują one wyraźnie oblicze tamtejszego społeczeństwa w latach zimnej wojny, a tym samym dziedzictwo resentymentów i ogrom trudności, które przewyciężyć musiał rząd Brandta — Schella, przed podpisaniem układu z Polską w 1970 r.

Istniejące wyniki sondaży opinii społeczeństwa zachodniemieckiego, przeprowadzone w końcu lat sześćdziesiątych i po roku 1970, porównywane z badaniami nastrojów w RFN przed ćwierćwieczem, stwarzają perspektywę badań nad zmianami stanu świadomości tegoż społeczeństwa w okresie powojennym.

1. SONDAŻE WE FRANCJI I WIELKIEJ BRYTANII W PRZEDEDNIU II WOJNY ŚWIATOWEJ

Wdaje się, że dla zrozumienia decyzji rządów obu tych państw (z 3 września 1939) wyniki przeprowadzonych kilka tygodni wcześniej badań opinii publicznej okazać się mogą wielce użyteczne. Szczególnie odnosi się to do oceny postawy Francji, na którą zbyt chyba często patrzymy przez pryzmat osławionego artykułu Marcela Déat „Mourir pour Dantzig”. A oto, jak Francuzi odpowiedzieli w lipcu 1939 r. na pytanie swego Institut Français d’Opinion Publique. Pytanie brzmiało: „Czy myślisz, że jeśli Niemcy będą próbowały zagarnąć Gdańsk, powinniśmy zatrzymać ich, jeśli trzeba, przy użyciu siły?”. Aż 76% respondentów dało odpowiedź twierdzącą, 17% negatywną, zaś 7% nie udzieliło odpowiedzi. Najniższy odsetek „tak” zanotowano w grupie wieku od 40 do 49 lat (71), najwyższy (82) wśród osób najstarszych (60 lat i więcej). 78% urzędników i 73% chłopów opowiedziało się za zbrojnym przeciwstawieniem się ewentualnej agresji niemieckiej⁷. W sumie stwierdzić należy, że francuska opinia publiczna zajęła stanowisko dość jednoznaczne, nie chcąc kontynuacji taktyki ustępstw wobec Hitlera.

Niemal identyczne wyniki przyniósł sondaż opinii publicznej w Wielkiej Brytanii, przeprowadzony w tymże lipcu 1939 r. przez British Institut of Public Opinion. Pytanie brzmiało: „Jeśli Niemcy i Polacy przystąpią do wojny o Gdańsk, czy powinniśmy wypełnić nasze zobowiązania walki u boku Polski?”. 76% Brytyjczyków odpowiedziało „tak”, 13% — „nie”, 11% nie wiedziało, jak należałoby postąpić⁸.

⁶ Pismo ukazuje się w Stanach Zjednoczonych od 1937 r. i jest wydawane przez Princeton University Press. Brak kompletu w Polsce.

⁷ *Public Opinion 1935—1946*, s. 1075.

⁸ Tamże, s. 1165.

2. OPINIA AMERYKAŃSKA WOBEC KONFLIKTU EUROPEJSKIEGO

17 lipca 1939 American Institute of Public Opinion zadał obywatelom Stanów Zjednoczonych pytanie następujące: „Czy chętnie widziałbyś zgodę Anglii, Francji i Polski na żądania Niemiec odnośnie Gdańska?”. Twierdząco odpowiedziało zaledwie 12% respondentów, przecząco zaś przygniatająca większość, gdyż 88% indagowanych. Jednocześnie zadano dwa pytania uzupełniające: „Czy myślisz, że żądania Hitlera odnośnie Gdańska są uzasadnione?” i „Czy myślisz, że żądania Hitlera odnośnie korytarza są uzasadnione?”. Na pierwsze „tak” odpowiedziało 13%, „nie” — 87%, na drugie proporcje były niemal identyczne (14% i 86%)⁹. Dwukrotnie (3 i 10 października 1939) pytanu Amerykanów: „Hitler twierdzi, że Anglia i Francja nie mają powodu, do dalszego prowadzenia wojny. Czy się z tym zgadzasz?”. Oto wyniki sondażu¹⁰:

	3 października 1939	10 października 1939
„tak”	14%	9%
„nie”	86%	79%

20 lutego 1940 spytano Amerykanów: „Jeśli pokój mógłby być osiągnięty za cenę pozostawienia Polski Niemcom, czy byłbyś za tym?”. 70% respondentów odpowiedziało „nie”, 30% „tak”¹¹.

3. OKUPACJA HITLEROWSKA W POLSCE W OCZACH AMERYKANÓW

Odpowiednie badania opinii publicznej przeprowadzone zostały w Stanach Zjednoczonych 15 lipca 1942, tym razem przez National Opinion Research Center. Najpierw proszono respondentów, by na podstawie posiadanych informacji powiedzieli, w jaki sposób Niemcy traktują Polaków. Wytypowano przy tym wiele określeń. Podział „głosów” przedstawia się następująco: jak niewolników — 6%, zabijają ich — 8%, źle traktują — 68%, jak jeńców — 1%, głodzą ich — 1%, dobrze traktują — 1%, eksploatują ich — 1%, wprowadzają segregację — 1%, inne odpowiedzi — 1%, nie wie — 15%, brak odpowiedzi — 1% (razem 104%, gdyż zdarzały się podkreślenia więcej niż jednego z określeń)¹².

Jednocześnie z tą ankietą przeprowadzono badanie przy użyciu innej metody. Przedstawiono mianowicie respondentom cztery typy charakterystyk i proszono o wybranie tej, która oddaje sposób postępowania nazistów z Polakami. Oto owe charakterystyki i wyniki sondażu:

I. Ogólnie rzecz biorąc, naziści traktują Polaków zupełnie dobrze — 1%.

II. Naziści traktują ich okrutnie, ale robią to dla wygrania wojny. Jeśli ją wygrają, będą traktowali ten naród w przyszłości przyzwoicie — 5%.

III. Naziści zamierzają kontrolować Polskę i pozwolą egzystować Polakom tylko tak dalece, jak będą oni robili to, czego naziści od nich wymagają — 31%.

IV. Naziści zamierzają złamać Polaków, aż ci staną się niewolnikami, aby służyć Niemcom — 53%¹³.

⁹ Tamże, loc. cit.

¹⁰ Tamże, loc. cit.

¹¹ Tamże, loc. cit.

¹² Tamże, s. 458. Dla porównania, zdaniem Amerykanów Niemcy traktowali Francuzów „jak niewolników” — 16% odpowiedzi, „źle” — 55%, „zabijali ich” — 3%.

¹³ Tamże. Znowu porównajmy to z opinią na temat okupacji we Francji. Za trafnością odpowiednich charakterystyk opowiedziało się: I — 2% respondentów, II — 6%, III — 45% i IV — 40% (tamże, s. 451). Nie trzeba dodawać, że społeczeństwo amerykańskie okazuje się w świetle tych danych nadzwyczaj skąpo poinformowane o rzeczywistym przebiegu okupacji i systemie rządów hitlerowskich w Polsce i Francji. Oceny są dość podobne, co rzecz jasna nie odpowiadało stanowi faktycznemu.

z obecną granicą polsko-niemiecką na Odrze i Nysie, czy też nie powinniśmy się z nią pogodzić?”. Oto wyniki sondażu ¹⁷:

	Ogółem w %	Mężczyźni w %	Kobiety w %
Winniśmy się pogodzić	8	8	8
Nie powinniśmy się pogodzić	80	84	76
Niezdecydowani	12	8	16

Kolejne badania Instytut Demoskopii w Allensbach przeprowadził w kwietniu 1952 r. Pytanie postawiono wówczas w następującej formie: „Rosja obiecuje nam zjednoczenie, jeśli zrezygnujemy z terytoriów poza linią Odry i Nysy. Co zdaniem Pana(i) mamy uczynić? Z czterech podanych rozwiązań prosimy wybrać najlepszą”. Oto wyniki sondażu ¹⁸:

Zrezygnować z tych terytoriów	— 3%
Zrezygnować z tych terytoriów, lecz potem starać się je odzyskać	— 9%
Negocjować, lecz nie rezygnować z tych terytoriów	— 55%
Nie negocjować, zanim nie odzyskamy tych terytoriów	— 20%
Nie wiedziało, co należy uczynić	— 13%

I wreszcie trzeci sondaż, przeprowadzony w interesującym nas tutaj okresie, pochodzi z sierpnia 1953 r. Tym razem zadano trzy pytania. Pierwsze z nich brzmiało: „Czy zdaniem Pana(i) winniśmy próbować wszelkimi środkami odzyskać Pomorze, Śląsk i Wschodnie Prusy, w ostateczności nawet poprzez wojnę?” Oto odpowiedzi ¹⁹:

	Ogółem w %	Mężczyźni w %	Kobiety w %
Nie poprzez wojnę	77	74	80
Także poprzez wojnę	12	16	9
Niezdecydowani	11	10	11

Na drugie pytanie: „Czy wierzy Pan(i), że Pomorze, Śląsk i Prusy Wschodnie będą kiedyś znowu należały do Niemiec, lub że są one utracone na zawsze?” padły odpowiedzi następujące:

	Ogółem w %	Mężczyźni w %	Kobiety w %
Będą kiedyś należały do Niemiec	66	75	59
Są na zawsze stracone	11	10	12
Niezdecydowani	—	—	—
Nie wiedzą	23	15	29

Trzecie pytanie postawiono tylko 66% respondentów, którzy wierzyli, że tereny te powrócą do Niemiec. Brzmiało ono następująco: „Jak długi

¹⁷ *Jahrbuch der öffentlichen Meinung 1947—1955*, s. 313. Instytut w Allensbach opierał się na badaniach próby około 2000 osób powyżej 18 roku życia.

¹⁸ Wyniki tego sondażu nie zostały opublikowane w cytowanym wyżej wydawnictwie. Opieram się na publikacji *L'opinion publique allemande sur l'unification, la frontière Oder-Neisse et l'armée européenne*, „Sondages” 1952, nr 2, s. 15—16.

¹⁹ *Jahrbuch der öffentlichen Meinung 1947—1955*, loc. cit.

będzie okres, aż Pomorze, Śląsk i Prusy Wschodnie powrócą do Niemiec?”. Perspektywa owego powrotu rysowała się mieszkańcom Republiki Federalnej Niemiec i Berlina Zachodniego raczej optymistycznie (liczby w procentach):

	Ogółem w %	Mężczyźni w %	Kobiety w %
1—3 lata	14	16	13
4—7 lat	11	14	10
8—14 lat	13	15	10
15—24 lata	4	6	3
25 lat i więcej	3	3	3
Nie wie	21	21	20
Nie pytano	34	25	41

5. SONDAŻE NA TEMAT POLSKIEGO RZĄDU

1 marca 1945 Francuski Instytut Opinii Publicznej zapytywał: „Czy sympatie twoje idą w kierunku rządu polskiego w Londynie, czy rządu w Lublinie?”. Wyniki sondażu były następujące²⁰:

Sympatyzowało z rządem w Londynie	18%
Sympatyzowało z rządem w Lublinie	25%
Nie sympatyzowało z żadnym z nich	10%
Sympatyzowało z oboma	14%
Nie wyraziło opinii	33%

16 marca 1945 tenże Instytut postawił Francuzom pytanie: „Czy odczuwasz, że poglądy Aliantów na sprawę polską są dalece rozbieżne?”. Twierdząco odpowiedziało 68% respondentów, przecząco 13%, opinii nie wyraziło 19%²¹.

W maju 1945 r. stosunek do problemu rządu polskiego stał się przedmiotem sondażu Brytyjskiego Instytutu Opinii Publicznej. Najpierw spytano mieszkańców kraju, czy słyszeli o dyskusjach na temat rządu polskiego. Następnie zaś do 78% respondentów, którzy odpowiedzieli na to pytanie twierdząco, skierowano pytanie następane: „Czy myślisz, że Wielka Brytania i Stany Zjednoczone winny uznać obecny rząd w Warszawie, czy też Związek Radziecki winien się zgodzić na włączenie doń innych Polaków?”. Wynik ankiety był następujący²²:

Nie zaznajomieni z dyskusją	— 22%
Wielka Brytania i Stany Zjednoczone winny uznać obecny rząd w Warszawie	— 23%
ZSRR winien zgodzić się na włączenie innych Polaków	— 27%
Nie wie, co należy uczynić	— 28%

6. INNE SONDAŻE DOTYCZĄCE SPRAW POLSKICH

Interesujące rezultaty przyniósł sondaż brytyjskiej opinii publicznej na temat jej stosunku do wojska polskiego, pozostałego w Anglii po wojnie. W kwietniu 1946 r. w związku z decyzją rządu brytyjskiego, która

²⁰ *Public Opinion 1935—1946*, s. 568.

²¹ Tamże, s. 1119.

²² Tamże, s. 568.

zezwałała na pozostanie w Wielkiej Brytanii żołnierzy polskich, nie chcących wracać do kraju, spytano, czy decyzja ta znajduje aprobatę opinii publicznej. Oto odpowiedzi ²³:

	Ogółem w %	Mężczyźni w %	Kobiety w %
Aprobowało decyzję	30	29	31
Nie aprobowało decyzji	56	60	52
Nie wiedziało, czy jest słuszna	14	11	17

Na uwagę zasługują różnice, jakie uwidoczniły się pomiędzy regionami kraju. W Walii decyzję rządu pochwalano 45% respondentów, było zaś jej przeciwne 44%, przy 11% nie wypowiadających swego zdania. W Szkocji tymczasem aż 75% oceniało posunięcie gabinetu z dezaprobatą, tylko 17% je aprobowało, a 8% nie wiedziało jak ją potraktować.

4 maja 1947 Amerykański Instytut Opinii Publicznej przeprowadził w samych Stanach Zjednoczonych i kilku krajach europejskich sondaż opinii na temat „istnienia demokracji”, przedkładając respondentom listę państw, na której znalazła się także Polska. Tak się przedstawiła ocena w wypadku naszego kraju ²⁴:

Opinia o Polsce w:	Jest demokracja	Nie ma	Brak odpowiedzi
Stanach Zjednoczonych	9%	63%	28%
Francji	16%	40%	44%
Szwecji	25%	75%	—
Norwegii	11%	67%	22%

We wrześniu 1947 r. proszono Francuzów o odpowiedź na pytanie: „W którym kraju, zdaniem Pana(i) sprawy posuwają się najgorzej?”. 35% respondentów opowiedziało się za Francją, 21% za Grecją, 5% za Włochami i Niemcami, 4% za Wielką Brytanią i Hiszpanią, 3% za Indochinami, 2% za Palestyną, Węgrami, Związkiem Radzieckim, 1% za Chinami i Polską, 10% wymieniało inne kraje, 5% nie odpowiedziało na pytanie ²⁵. Niezależnie od widocznego egocentryzmu Francuzów stwierdzić należy jednak, że tamtejsza opinia publiczna uznawała sytuację w Polsce jako ustabilizowaną i oceniała ją optymistycznie.

Na zakończenie pragnę przytoczyć wyniki sondażu na temat Układów Poczdamskich, przeprowadzonego przez Instytut w Allensbach w listopadzie 1951 r. ²⁶ Pytanie pierwsze brzmiało: „Wciąż czyta się i słyszy coś o tzw. Układach Poczdamskich. Czy wie Pan(i) co się z tymi Układami łączy?”. Wiedziało, czego układy dotyczyły zaledwie 45% Niemców, znacznie przy tym lepiej poinformowani byli mężczyźni (66%) niż kobiety (28%). Następane pytanie było już dużo konkretniejsze: „Czy sądzisz, że

²³ Tamże, s. 12.

²⁴ „Public Opinion Quarterly” nr 2, Summer 1947, s. 282.

²⁵ „Sondages” 1947, nr 16, s. 201.

²⁶ *Jahrbuch der öffentlichen Meinung 1947—1955*, s. 140.

Układy Poczdamskie mają dziś dla nas jakiegokolwiek znaczenie praktyczne?”. Oto zestaw odpowiedzi:

	Ogółem w %	Mężczyźni w %	Kobiety w %
Tak, bezwarunkowo	16	24	10
Chyba nie	23	34	13
Nie wiem	6	8	5
Układy Poczdamskie nieznanne	55	34	72

I wreszcie pytanie trzecie dotyczyło treści umowy z 2 sierpnia 1945: „Czy mógłby Pan(i) powiedzieć całkiem ogólnie, jakie były według Pana(i) główne punkty Układów Poczdamskich?”. Poniższe zestawienie dowodzi raczej słabej orientacji społeczeństwa zachodnioniemieckiego w sprawach tak żywotnie dotyczących ich narodu:

	Ogółem w %	Mężczyźni w %	Kobiety w %
Odstąpienie terenów wschodnich, niesprawiedliwość wobec przesiedleńców	20	29	12
Podział Niemiec	19	28	11
Oddanie Niemiec w niewolę, koniec niemieckiej niezawisłości	12	18	6
Demilitaryzacja, denazyfikacja, procesy przestępców wojennych	11	17	6
Demontaże	8	11	5
Brak konkretnej odpowiedzi	10	14	7
Nie wie, z czym łączą się Układy Poczdamskie	55	34	72

* * *

Zaprezentowane w niniejszym artykule wyniki sondaży, tematycznie związanych z Polską, a przeprowadzonych w państwach obcych, stanowią co prawda interesujący materiał, korzystać zeń jednak należy bardzo ostrożnie. Nie wszystkie badania oparte zostały na próbie reprezentatywnej, rejestrują one ponadto stan opinii w konkretnym momencie, rzadko zaś pozwalają na śledzenie jej zmian i przekształceń.

Przy korzystaniu z tych danych oczywiście niezbędna jest ich konfrontacja ze źródłami historycznymi innego typu. Baczna uwagę należy zwracać przede wszystkim na zakres i charakter informacji o naszym kraju przekazywanych opinii publicznej poszczególnych państw za pośrednictwem publikatorów. Wyniki sondaży wzbogacają naszą wiedzę nie tylko odnośnie kierunków oddziaływania *mass media*, lecz także pozwalają poznać ukształtowany przez nie obraz Polski i ogład polskiej rzeczywistości, wytworzony w świadomości określonych narodów. Tym samym wzbogacają one naszą wiedzę odnośnie sprawy tak istotnej, jaką jest rola i miejsce Polski w społeczności międzynarodowej.

Томаш Шарота

ПОЛЬША В СВЕТЕ ИССЛЕДОВАНИЙ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ НА ЗАПАДЕ (1939—1953)

Целью статьи является введение в научный оборот итогов заднирования общественного мнения, рассматриваемых как один из исторических источников. Автор использовал два книжных издательства (американское „Public Opinion 1939—1946”, Принстон 1951, и западногерманское „Jahrbuch der öffentlichen Meinung 1947—1955”, Алленсбах ам Бодензее, вып. II, 1958) и годовые комплекты журналов: „Public Opinion Quarterly” и „Sondages”. Статья содержит сведения по исследовавшемуся в июле 1939 г. общественному мнению во Франции и Великобритании относительно домогательств Гитлера к Польше. В следующей части излагаются итоги зондирования, проводившегося в США в 1939 и 1940 гг., по оценкам европейского конфликта, а в 1942 г. по оценкам природы гитлеровской оккупации в Польше. В продолжении приводятся итоги исследований общественного мнения в Великобритании и Западной Германии относительно границы по Одере-Нейссе и сведения о взглядах французов и англичан в 1945 г. на вопрос о польском правительстве. Заключительная часть содержит м.д.р. итоги зондирования проведенного в Федеративной Республике Германии в 1951 г., по оценке Потсдамских соглашений.

Tomasz Szarota

L'OPINION PUBLIQUE DE L'EUROPE OCCIDENTALE ET DES USA A L'EGARD
DE LA POLOGNE (1939—1953)

L'article a pour objet l'introduction dans la recherche scientifique des résultats des sondages de l'opinion publique en tant que source historique valable. L'auteur a utilisé deux ouvrages: „Public Opinion 1935—1946” (Princeton 1951) et „Jahrbuch der öffentlichen Meinung 1947—1955” (Allensbach-am-Bodensee, 2-e éd. 1958) ainsi que les revues: „Public Opinion Quarterly” et „Sondages”.

L'auteur décrit d'abord les résultats des sondages de l'opinion publique en France et en Grande Bretagne, en juillet 1939 à propos des exigences formulées alors par Hitler envers la Pologne. La seconde partie de l'article est consacrée aux sondages faits aux Etats-Unis en 1939 et 1940 à propos du conflit en Europe et, en 1942, à propos du caractère de l'occupation nazie en Pologne. Suivent les résultats des analyses de l'opinion publique en Grande Bretagne et en Allemagne Fédérale à propos de la frontière occidentale polonaise (Oder-Neisse) et des informations concernant l'opinion des Français et des Anglais sur le gouvernement polonais en 1945. La dernière partie de l'étude apporte, entre autres, les résultats des sondages entrepris en Allemagne Fédérale, en 1951, se rapportant à l'opinion des Allemands à l'égard des accords.